

ჰოთა მათითაჰვილი

ქართული ბერმონაზვნობა VI–VIII საუკუნეებში: სირიელი მამები

VI საუკუნიდან ქართული ბერმონაზვნობის ისტორიაში სრულიად ახალი ეტაპი იწყება. ქართული ბერმონაზვნობის განვითარების მეორე ეტაპად ჩვენ VI-VIII საუკუნეებს მივიჩნევთ (შესაბამისად პირველი ეპოქა IV-V საუკუნეებს მოიცავს. ამ ეპოქაზე წინა სტატიაში გვქონდა საუბარი). რა თვისებრივი სიახლე მოიტანა VI საუკუნემ ქართულ ასკეტურ მოძრაობაში? ალბათ, აქ პასუხი ერთმნიშვნელოვანია: სირიელი მამების საქართველოში შემოსვლა, მათი მოღვაწეობის შედეგად ქართული ბერმონაზვნური კერების დაარსება და მტკიცედ ორგანიზებული სამონასტრო ცხოვრების ფართოდ გავრცელება საქართველოში. ეს დიდმნიშვნელოვანი მოვლენა კი კვლავ ისეთ საინტერესო და ქართველოლოგიაში აქტუალურ თემას უკავშირდება, როგორიცაა საქართველოსა და ახლო აღმოსავლეთის მრავალხრივი ურთიერთობა. ამ პერიოდში ქრისტიანულმა ახლო აღმოსავლეთმა საქართველოზე გადამწყვეტი უპირატესობა მოიპოვა და ბუნებრივია ვიფიქროთ, რომ ასურელი მამების მიერ დაარსებულმა ლავრებმა (განდევითა საერთო საცხოვრისებმა) საქართველოში სირიული ბერმონაზვნობის ტრადიცია დაამკვიდრეს. ქართული სამყაროს კავშირი კი სირიულ ქრისტიანულ სამყაროსთან, როგორც ცნობილია, სათავეს უკვე IV საუკუნიდანვე იღებს.

ჩვენი შეხედულებით VI-VIII საუკუნეებში ქართული ბერმონაზვნობა აღმოსავლური სამონასტრო ტრადიციების მძლავრი გავლენის ქვეშ ვითარდება. VIII საუკუნის 80-იანი წლებიდან კი, არ შეეცდებით თუ ვიტყვით, რომ ტაო-კლარჯეთის უძველესი ქართული (და არა სომეხი ქალკედონელებით დასახლებული) მიწების სამონასტრო კოლონიზაციით ქართული ბერმონაზვნობის ისტორიაში დიდი ცვლილებები და სრულიად ახალი ეტაპი იწყება. ქართველები უძველესი არაბერძნული აღმოსავლური საეკლესიო სამყაროდან ბიზანტიური წესის აღმოსავლური საეკლესიო სამყაროსაკენ იბრუნებენ პირს (გაეიხსენოთ, რომ ტაო-კლარჯეთის ქართველთა სამეფო

ბიზანტიის მფარველობის ქვეშ იმყოფებოდა). ტაო-კლარჯეთის ქართულ მონასტრებში ქართული კულტურა და ერთიანი ქართული ეროვნული ცნობიერება განსაკუთრებულ აღმავლობას განიცდიდა, რამაც შექმნა კიდევაც საფუძველი საქართველოს პოლიტიკური გაერთიანებისთვის.

ჩვენ ამ სტატიაში, რასაკვირველია, მთლიანად VI-VIII საუკუნეებზე ვერ ვისაუბრებთ, დაეჯერდებით მხოლოდ ასურელი მამების მოღვაწეობის მიმოხილვას. აღნიშნულ საკითხზე საკმაოდ მდიდარი ლიტერატურა არსებობს და მეცნიერთა შორის ხშირადაა აზრთა სხვადასხვაობა. მათი „ცხოვრებანი“ რამდენიმე რედაქციითაა მოღწეული. აბიბოს ნეკრესელის წამება აღწერა არსენ საფარულმა, იგივე არსენი დიდმა, ქართლის კათალიკოსმა. არსენი II, ასევე ქართლის კათალიკოსმა, წმ. იოანე ზედაზნელისა და მისი მოწაფეების, ასევე ცალკე წმ. შიოს და მისი მოწაფის ევაგრეს ღვაწლი აღწერა. შემდეგ დაიწყო ამ თხზულებათა გადამეტაფრასება. გვიანდელი სვინაქსარული ვარიანტიცაა შემონახული ისე წილკნელის, ანტონ მარტყოფელისა და იოსებ ალავერდელის „ცხოვრებანი“. ასურელ მამათა შესახებ ცნობები შემოგვინახეს „ქართლის მოქცევამ“ და ვახტანგ გორგასლის „ცხოვრების“ გაგრძელებამ¹. სირიელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები გამოსცა ს. კაკაბაძემ². უძველესი ქართული საისტორიო ტრადიციით ასურელი მამების რიცხვი ცამეტი იყო (იოანე ზედაზნელი, შიო მღვიმელი, დავით გარეჯელი, ანტონ მარტყოფელი, აბიბოს ნეკრესელი, ისე წილკნელი, მიქაელ ულუმბოელი, სტეფანე ხირსელი, თათე სტეფანწმინდელი, ზენონ იყალთოელი, ისიდორე სამთავენელი, პიროს ბრეთელი, ელია დიაკონი). სირიელი ბერები იოანე ზედაზნელის მოთავეობით ჩამოვიდნენ საქართველოში, რადგანაც იოანე თავიდანვე „ელტვოდა... კაცთა მიერსა დიდებასა, რომელი ფრიად მავნებელ ექმნების მრავალთა და შეაცთუნებს მათ გზისაგან საღმრთოსა და მთხრებლად წარწყმედისა და შთაიყვანებს, ვითარ იგი ძუელ ოდესმე ზუავითა იგი და ამპარტავანი, სულით მოქადული და დადგმასა საყდართასა ღრუბელთა ზედა, ამპარტავანებისა ძლით, ბნელთა შინა უღრმესთა ჯოჯოხეთისათა შთაგრდომილ იქმნა, ამას ბოროტსა ვნებასა ვითარცა მაკუდინებელსა რასამე მგესლსა განმხდელი განიოტებდა და აღმხუმელი ფრთეთა სულიერთა წარივლტვოდა უდაბნოდ განსუენებისად, რომელთა თანა მოწაფეთა მისთა, რათა მხოლოდ სულთათვის მოცალე ქმნულსა შემოკრებად აქუნდეს გონებად წურთად და ქმნად მათდა, რომელნი ადასუბუქებენ სულსა ხორცთა თანა ვნებათაგან“³. რადგანაც წმ. იოანე ამქვეყნიურ ამოებასა და ყურადღებას ელტვოდა, მან უცხო მხარეში წასვლა გადაწყვიტა, რის შესახებაც

¹ ასურელ მოღვაწეთა ცხოვრების წიგნთა ძველი რედაქციები, ტექსტი გამოკვლევიითა და ლექსიკონით გამოსცა ილ. აბულაძემ, თბ., 1955, გვ. 7-68.

² ასურელ მამათა ცხოვრებათა არქეტიპები, გამოსცა ს. კაკაბაძემ, საისტორიო კრებული, I წიგნის დამატება. ტფ., 1928. გვ. 1-18.

³ საქართველოს სამოთხე, გამოცემული გობრონ ჰავლეს ძე საბინინის მიერ, პეტერბურდი, 1882, გვ. 196

თავის მოწაფეებს აუწყა. მოწაფეებმაც თავიანთ მოძღვართან ერთად წასვლა გადაწყვიტეს⁴.

ქართულ ისტორიოგრაფიაში უკვე XIX საუკუნეში ჩნდება დაინტერესება ასურელი მამების მოღვაწეობით, თუმცა აღნიშნული საკითხისათვის სპეციალური მონოგრაფია ან რაიმე საგანგებო გამოკვლევა არავის მიუძღვნია. XIX საუკუნეში ჩვენთვის საინტერესო თემა მხოლოდ ქართული კულტურისა და ზოგადად საქართველოს პოლიტიკური თუ საეკლესიო ისტორიის კონტექსტში აინტერესებდათ. XIX საუკუნემდე სირიელი მამების საკითხს შეეხო ვახუშტი ბატონიშვილი. მისი თქმით, მეფე ფარსმან V-ის შემდეგ „მეფედ დაჯდა ძმისწული მისი ფარსმან მეფისა ფარსმანვე სახელით; არამედ იყო ფრიად მორწმუნე და ჰმატა ეკლესიათა; დროსა ამისსა მოკვდა კათალიკოზი ჩიგირმან და დასვა საბა. ამიერითგან არღარა მოიყვანდიან საბერძნეთიდან კათალიკოზსა, არამედ დასხმიდიან წარჩინებულ დიდებულთა. კუალად მოკვდა კათალიკოზი საბა; ამანვე დასვა ევლალიოს. ამისვე-ზე მოვიდნენ ათცამეტნი მამანი შუა-მდინარიდამ. მიეგება ევლალიოს კათალიკოზი და მოიკითხა ასურულითა ენითა; ხოლო მათ „ქართულ პასუხ-უგეს, რამეთუ უცნობელ იყვნენ ორნივე ენათა ურთიერთთა“⁵. შემდეგ ვახუშტი ჩამოთვლის ასურელ მამათა სახელებს და აღნიშნავს, რომ ისინი იყვნენ „განმანათლებელნი და აღმშენებელნი ეკლესია-მონასტერთანი ქართლისათანი“. ვახუშტი ასურელ მამათა საქართველოში ჩამოსვლის თარიღს ფარსმან მეექვსის მეფობაში ათავსებს (542-557 წწ.). ცხადია, საქართველოს ისტორიაში ამ უმნიშვნელოვანეს მოვლენას გვერდს ვერ აუვლიდა ქართული საეკლესიო ისტორიის კვლევის პიონერი პლ. იოსელიანიც.

პლ. იოსელიანი ვახუშტის დაყრდნობით ამბობს, რომ ფარსმანის მეფობისას ქართლში ცამეტი სირიელი მამა ჩამოვიდა. ისტორიკოსი ხაზს უსვამს იმ სასწაულს, რომელიც მეფის, კათალიკოსის, მორწმუნე ერისა და ასურელი მამების შეხვედრისას მოხდა (ასურელ მამათა მიერ მდინარის მშრალი ფეხებით გადმოლახვა და მათი ქართულ ენაზე ამეტყველება). მკვლევარი წყაროებზე დაყრდნობით ჩამოთვლის მათ სახელებს, მოღვაწეობის ხასიათს და მათ მიერ დაარსებულ მონასტრებზე, მათ მნიშვნელობაზე საუბრობს⁶.

აღნიშნულ საკითხს თავის ნაშრომში შეეხო ა. მურავიოვიც. რუსი მოგზაური ასევე წყაროებზე დაყრდნობით აღწერდა სირიელ მამათა ცხოვრებას და ხაზს უსვამდა მათი მოღვაწეობის უდიდეს მნიშვნელობას საქართველოსთვის.⁷ მ. ბროსე თვლიდა, რომ სირიელი მამები საქართველოში თავად

⁴ იქვე, გვ. 197-198.

⁵ ვ. ბატონიშვილი, საქართველოს ისტორია, ტფ. 1885, გვ. 104

⁶ П. Иоселиани, Краткая история Грузинской церкви, СПб, 1843. Ст. 41-49.

⁷ А. Муравьев, Грузия и Армения, I, СПб, 1848, Ст. 235-254.

მეფე ფარსმანმა „დაიბარა“, თუმცა რა წყაროს ეყრდნობოდა ამ შემთხვევაში მკვლევარი, უცნობია⁸. მ. ბროსეც სხვა რაიმე განსაკუთრებულ სიახლეს არ გუთავაზობს და აღნიშნულ საკითხზე მსჯელობისას მთლიანად წყაროებს ეყრდნობა (რაც, ჩვენი აზრით, უფრო სწორია, ვიდრე საკუთარი ფანტაზიით „კორექტირებული“ წყაროები). დ. ფურცელაძე (მკვლევარი, რომელმაც პირველმა მოგვცა საქართველოს ეკლესიის ისტორიის პერიოდიზაცია) თვლიდა, რომ ასურელი მამები საქართველოში განდევნილი ცხოვრების ფუძემდებლები იყვნენ. მისი აზრით, მათ მეუღლებობის სამი სახე დანერგეს ჩვენს ქვეყანაში: დაყუდებულობა (რომლის წარმომადგენლადაც დ. ფურცელაძე წმ. შიო მღვიმელს თვლიდა), მესვეტეობა (რომლის ფუძემდებლადაც მკვლევარს წმ. ანტონ მარტყოფელი მიაჩნდა) და თანაცხოვრება (რომლის დამაარსებელიც, მისი აზრით, წმ. დავით გარეჯელი იყო)⁹.

მ. ჯანაშვილი თავის გამოკვლევაში აღნიშნავს ფარსმან მეხუთისა და ფარსმან მეექვსის მეფობაში მომხდარ მოვლენებს და მათ შორის განსაკუთრებულად ცამეტი სირიელი მამის მოსვლას. ისტორიკოსი მიუთითებს იმ მოსაზრების შესახებ, რომლის მიხედვითაც ასურელი მოღვაწენი საქართველოში V საუკუნეში იყვნენ მოსულნი, თუმცა არ ეთანხმება ამ აზრს და თვლის, რომ „ჩვენი წყაროების მოწმობით... ვახტანგის დროს შემოსულნი მამანი სულ სხვა პირნი ყოფილან და არა ზემორე ხსენებულნი“¹⁰. მ. ჯანაშვილის თქმით: „ამ მოღვაწეთა წყალობით და სხვა ქართველ მწყემსთა და მეფეთა მეცადინეობით, საქართველოში ვერ მოიდგეს ფეხი ვერც შერყეულმა მოგვობამ და ვერც სხვა მწვალებლობამ, რომელიც ივერიის გარემო მდებარე ქვეყნებში წარმატებით ვრცელდებოდა და მკვიდრდებოდა, როგორც მაგალითად სომხეთში, ალბანეთში და სხვაგან“¹¹. მ. კელენჯერიძის აზრით, „საქართველოში მონასტრების გაშენება დაიწყო მას შემდეგ, რაც აქ მოვიდნენ სირიიდან სასულიერო პირები, რიცხვით ცამეტი, წოდებულნი სირიელ მამებად, და შეუდგნენ სხვადასხვა ადგილზე საბერო მოღვაწეობას... დაწყებული ამ დროიდან საქართველოს სხვადასხვა მხარეში არსდებოდენ მონასტერები, რომლებსაც ქართველებისთვის დიდი მნიშვნელობა ჰქონდათ“¹².

კ. კეკელიძის თვალსაზრისით, სირიელ მამათა ცხოვრებათა ტექსტებმა ძლიერი რედაქტირება განიცადეს, ამიტომ მათში ბევრი რამე დაკარგული ან გადაკეთებულია. მისი შეხედულებით მათი რიცხვი გაცილებით მეტი იყო, ვიდრე ცამეტი. ისინი იყვნენ ანტიქალკედონიტი მონოფიზიტები და ბიზანტიის ხელისუფლების მიერ დაწყებულ მონოფიზიტთა დევნას გამო-

⁸ მ. ბროსე, საქართველოს ისტორია, 1895.

⁹ Д Пурцеладзе, Кавказь, N 49, 1862, ст . 538.

¹⁰ მ. ჯანაშვილი, საქართველოს საეკლესიო ისტორია, ტფ, 1886, გვ. 43, შენიშენა N 1.

¹¹ იქვე, გვ. 49.

¹² მ. კელენჯერიძე, საქართველოს საკათოლიკო ეკლესიის მოკლე ისტორია, ქუთაისი, 1918, გვ. 65-66.

ექცნენ ქართლში¹³.

ივ. ჯავახიშვილი კი თვლიდა, რომ ბერები დიოფიზიტები იყვნენ. ასურელ მამებზე გამოთქმული შეხედულებებისა და მათი ცხოვრების ამსახველი ტექსტების მიმოხილვის შემდეგ დიდი მეცნიერი ასკვნიდა, რომ „წმინდა სამონაზრო მოღვაწეობის გარდა, ასურელი მამების ცხოვრებათა გადამკეთებლებსაც შერჩენილი აქვთ ცნობა, რომ ისინი საქართველოში მოსული იყვნენ საქადაგებლად, ქვეყნის განსამტკიცებლად „სარწმუნოებითა მართლითა“ და „წმიდისა სამებისასა“, ე. ი. მართლმადიდებლობის გასაძლიერებლად“¹⁴. სირიელი მამების საკითხი XIX—XX საუკუნეებში ასევე ეჭვობდნენ შ. გულისაშვილი, ნ. მაჭარაშვილი, ა. ქუთათელაძე, დ. ჩუბინაშვილი, დ. ბაქრაძე, ა. ხახანაშვილი, მ. ცაგარელი, ილ. ფერაძე, მ. თამარაშვილი, ნ. პოკროვსკი, დ. ჯანაშვილი, გ. გამრეკელი, ი. გოგებაშვილი, თ. ჟორდანიას, ვ. ბოლოტოვი, მ. თამარაშვილი, გრ. ფერაძე, მ. თარხნიშვილი, შ. ნუცუბიძე, ბ. ლომინაძე, ზ. ალექსიძე, ვ. გოილაძე, დ. მერკვილაძე.

ასურელი მამების ქართლში ჩამოსვლის თარიღთან დაკავშირებით ისტორიკოსთა შორის აზრთა სხვადასხვაობაა. მკვლევართა ნაწილი მათი ქართლში ჩამოსვლის თარიღს VI საუკუნის II ნახევარში ათავსებს, ზოგი ამავსე საუკუნის პირველ ნახევარში, ხოლო ნაწილი მეცნიერებისა თვლიდა, რომ სირიელი მამები საქართველოში სულაც V საუკუნეში იყვნენ ჩამოსულნი, თუმცა ეს უკანასკნელი მოსაზრება ყველაზე ნაკლებად დამაჯერებელია. როგორც აღვნიშნეთ, ვახუშტი ბატონიშვილს მიაჩნდა, რომ სახელგანთქმული მოღვაწენი საქართველოში ფარსმანის მეფობისას იყვნენ ჩამოსულნი და შესაბამისად მათი ჩამოსვლის თარიღს 542-557 წლებს შორის ათავსებდა. მ. ბროსეს აზრით, ისინი საქართველოში 553 წელს ჩამოსულან. VI საუკუნის 50-იან წლებში ათავსებდა ამ თარიღს მ. საბინინიცი. 551-557 წლებს შორის ჩამოსულებად მიიჩნევს მათ თ. ჟორდანიას, მსგავსადვე ფიქრობდა საქართველოს მომავალი კათალიკოს-პატრიარქი კ. საძაგლიშვილი. მ. თამარაშვილი მათი ჩამოსვლის თარიღს 555-565 წლებს შორის ვარაუდობდა.

პლ. იოსელიანს მათი ჩამოსვლის დრო საქართველოში მეჭუთე საუკუნეში გადაჰქონდა (445წ). V საუკუნის მეორე ნახევარში მოსულებად თვლიდა ბერებს გრ. ფერაძე. ვ. ბოლოტოვი აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით რაიმე ერთი ზუსტად განსაზღვრული შეხედულების ჩამოყალიბება ვერ მოახერხა (აღბათ იმიტომ, რომ ქართული წყაროების მიმართ გადაჭარბებულ უნდობლობას იჩენდა). კ. კეკელიძე თავისი წინასწარ შემუშავებული შეხედულების (ჩვენი აზრით, სწორედ ეს იყო წყაროსადმი მიდგომის მისეული მეთოდოლოგიის სიმცდარის საფუძველი, რის გამოც

¹³ კ. კეკელიძე, საკითხი სირიელ მამათა ქართლში შემოსვლის შესახებ (კულტურულ-ისტორიული პრობლემა), თბილისის უნივერსიტეტის მოამბე, VI, 1926, გვ. 105-106.

¹⁴ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, I, თბ. 1979, გვ. 411.

დიდმა მეცნიერმა სრულიად არასწორი დასკვნები გააკეთა, რაც შემდგომში კვლევებმაც დაადასტურა) დასამტკიცებლად აცხადებდა, რომ სირიელი მამები სამ ჯგუფად მოვიდნენ საქართველოში და ამ ჯგუფების მოსვლას სპეციალურად ახლო აღმოსავლეთში ბიზანტიის მიერ გაჩაღებულ მონოფიზიტთა დევნებს ამთხვევდა.

ივ. ჯავახიშვილის აზრით, დავით გარეჯელი V საუკუნის ბოლოს ან VI საუკუნის დასაწყისში ჩანს ჩამოსული, იოანე ზედაზნელი მოწაფეებიტურთ — VI საუკუნის შუა ხანებისათვის, ხოლო აბიბოს ნეკრესელი — VI საუკუნის დამლევს¹⁵. ლ. მენაბდე ეთანხმებოდა კ. კეკელიძეს ასურელ მოღვაწეთა მონოფიზიტობის საკითხში და თვლიდა, რომ ისინი საქართველოში 540-542 წლებში იყვნენ მოსულები (თუმცა ლ. მენაბდის შეხედულებით სირიელი მამები საქართველოში სამ ჯგუფად არ უნდა მოსულიყვნენ). მ. თარხნიშვილი ძირითადად ეთანხმება ივ. ჯავახიშვილს და თვლის, რომ სირიელი მოღვაწენი საქართველოში VI საუკუნის შუა ხანებისათვის უნდა მოსულიყვნენ. შ. ნუცუბიძე საქართველოში მათ მოსვლას პლატონის აკადემიის დახურვას უკავშირებს (529 წ). ვ. გოილაძე ფიქრობს, რომ მოღვაწენი საქართველოში VI საუკუნის 20-იანი წლების ბოლოსათვის უნდა მოსულიყვნენ, ხოლო მიტროპოლიტ ანანია ჯაფარიძის შეხედულებით მათი მოსვლის თარიღი VI საუკუნის 40-იანი წლებია.

ეს განსხვავებული შეხედულებები ჩვენთვის საინტერესო საკითხზე დ. მერკვილაძეს მიმოხილული აქვს თავის ნაშრომში სირიელი მამების შესახებ. იგი სირიელ მამათა ქართლში მოსვლის თარიღის დასადგენად რამდენიმე მეტ-ნაკლებად სარწმუნო ორიენტირს იღებს: ფარსმანის მეფობა და ვვლალეს კათალიკოსობა ქართლში, ბიზანტიაში იუსტინიანეს მეფობა, ევლალეს შემდეგ მაკარის კათალიკოსობა, წმ. სვიმეონ მესვეტის (უმცროსის) მოხსენიება სირიელ მამათა თანამედროვედ, ელიას (ილიას) პატრიარქობა იერუსალიმში (რასაც სერიოზული არეუ-დარევა შეაქვს ჩვენთვის საინტერესო საკითხის გადაწყვეტაში, თუმცა ირკვევა, რომ მისი მოხსენიება შეცდომის ბრალი უნდა იყოს), წმ. ანტონის ქართლში გამომგზავრება ედესის ალყის ჟამს, ქართლში სპარსთა მარზპანის მმართველობა, წმ. აბიბოს ნეკრესელის წინასწარმეტყველება ქართლში ბერძენთა შემოსვლასა და მათ მიერ სპარსელთა განდევნასთან დაკავშირებით, ბიზანტიელების ომი ტასკუნებთან და წმ. იოანეს შემოსვლა ქართლში ქართლის მოქცევიდან მეორასე წელს¹⁶. დ. მერკვილაძის აზრით, ქართლში მეფობა 523 წელს არ გაუქმებულა. პროკოფი კესარიელის თხრობას გურგენის აჯანყებისა და სპარსელთა მიერ მის განდევნასთან დაკავშირებით მკვლევარი დას. ქართლში მომხდარ მოვლენას უკავშირებს. ისტორიკოსის აზრით, ქართლში

¹⁵ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი... გვ. 409-410.

¹⁶ დ. მერკვილაძე, ასურელი მამები — VI საუკუნის სირიელი მოღვაწენი საქართველოში, I, 2006, გვ. 57-58.

სპარსელთა ბატონობის გაუქმება 540 წელს ბიზანტიასა და სპარსეთს შორის განახლებული ომის წინა ხანებში უნდა მომხდარიყო¹⁷. რადგანაც წმ. ანტონის ცხოვრების ავტორი წმინდანის ქართლში შემობრძანებას ედესის აღებას უკავშირებს, მკვლევარიც ანტონ მარტყოფელის ქართლში შემოსვლას ედესის ალყის თარიღით განსაზღვრავს.

„რადგანაც წმ. ანტონი უშუალოდ ამ საბრძოლო მოქმედებების შემდეგ მოემართება ქართლისაკენ, ეს ბრძოლები კი 544 წელს მიმდინარეობდა, ხოლო ამ დროისათვის იოანე და მისი მოწაფეები უკვე გამომგზავრებული არიან ანტიოქიიდან, მათი ეს გამომგზავრება 544 წლამდეა საგულისხმებელი. თუკი იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ქართლში 541 წ. სამეფო ხელისუფლება აღარ არსებობს, რომლის გაუქმება, როგორც აღვნიშნეთ, სპარსეთ-ბიზანტიას შორის 540 წ. განახლებული ომის დასაწყისისათვის ან უშუალოდ ომის წინ უნდა მომხდარიყო, მამების ქართლში მოსვლა 541 წლამდე, ან უფრო ზუსტად, სპარსეთ-ბიზანტიის ომის დაწყებამდეც (540 წ.) კია სავარაუდებელი.“¹⁸ მკვლევარი ყურადღებას ამახვილებს ასურელი მამების მიერ წმ. სვიმეონ მესვეტისგან კურთხევის აღებაზე და ფიქრობს, რომ მათ სახელგანთქმული ასკეტიკისგან კურთხევა არა წმ. სვიმეონის საკვირველ მთაზე ყოფნის პერიოდში, არამედ მანამდე უნდა აეღოთ. ამიტომ ისტორიკოსი ასურელ მამათა ქართლში მოსვლას 528-540 წლებით განსაზღვრავს (რადგან წმ. სვიმეონი საკვირველ მთაზე 540 წლის ბოლოს ან 541 წლის დასაწყისში ავიდა, ხოლო ბერად 528 წელს აღიკვეცა). მისი აზრით, სირიელმა მამებმა მოღვაწისაგან კურთხევა წმ. სვიმეონის დიაკვნად ხელთდასხმის შემდეგ აიღეს (ანუ 532 წლის შემდეგ). „აქვე უნდა გავითვალისწინოთ, უცხო ქვეყანაში გასამგზავრებლად მომზადებას და თვით მგზავრობასაც ასეთ მანძილზე გარკვეული დრო რომ ესაჭიროებოდა. არც ის უნდა დაგვავიწყდეს, მიუღ ამ გრძელ გზას ბერები ფეხით (თანაც „უხამლონი“) რომ გადიან. მაშასადამე, ნაკლებ სავარაუდებელია, ასურელ მამებს ქართლში 533 წლამდე რომ მოეღწიათ“¹⁹. რამდენადაც, მკვლევრის აზრით, ფარსმანს, ქართლის მეფეს, VI საუკუნის ოცდაათიანი წლების ბოლოსთვის უნდა ემეფა, ამდენად ასურელი მამების ქართლში შემოსვლის თარიღს 533-537 წლებში მოაქცევს, შემდგომ კი, შიომღვიმის არქიმანდრიტის დოსითეოზის საბუთზე დაყრდნობით, ასურელ მამათა ქართლში შემოსვლის თარიღს 535 წლით განსაზღვრავს²⁰.

ჩვენ მკვლევარის ეს საინტერესო დასკვნები საკამათოდ გვეჩვენება და ვთვლით, რომ ასურელ მამათა ქართლში მოსვლა უფრო 543 წელსაა სავარაუდებელი. ერთ-ერთ ძირითად არგუმენტად დ. მერკვილაძე 540 წელს ქართლში მეფობის გაუქმებას მიიჩნევს (ასევე წმ. სვიმეონ მესვეტის საკ-

¹⁷ იქვე, გვ. 60-62.

¹⁸ იქვე.

¹⁹ იქვე, გვ. 67-70.

²⁰ იქვე, გვ. 71-73.

ვირველ მთაზე არყოფნას ასურელ მამათა მასთან მისვლის მომენტში, რაც თავად წმინდა სვიმეონის „ცხოვრების“ ტექსტის მიხედვით საკამათოა), რაც ასევე საეჭვოა. მკვლევარი გ. შარაშიძე თვლის, რომ ქართლში მეფობა არა VI საუკუნის პირველ ნახევარში, არამედ 570 წელს გაუქმდა. მისი შეხედულებით, სპარსეთმა ქართლის დამოუკიდებლობა ძლიერ შეზღუდა, თუმცა ადგილობრივი მმართველობის აპარატი არ გაუქმებია, რადგან ბიზანტიელი ისტორიკოსები ქართლის მეფეებს 523 წლის შემდეგაც იხსენიებენ (თუმცა გ. შარაშიძეს, ჩვენი შეხედულებით, მცდარი დასკვნა გამოაქვს ასურელი მამების ქართლში შემოსვლის თარიღთან დაკავშირებით, რადგანაც ფარსმან მეექვსის მეფობას 556 ან 559 წლის შემდეგ ვარაუდობს). „შესაბამისად, ქართველებს თვითონ ჰქონდათ შესაძლებლობა, მიეჩნიათ საკუთარი მმართველი სუვერენად და არა სპარსეთის ვასალად. ამგვარ სურათს ჯუანშერის ცნობებიც ადასტურებს: ფარსმანმა (541-556) წერილობით აღუთქვა სპარსთა მეფეს მორჩილება და მსახურება; და კმაყოფილმა სპარსთა მეფემ დატოვა საქართველო. ეს მაგალითი ყველაზე უკეთ გვიჩვენებს, თუ რას მოითხოვდა სპარსეთი: იბერიელთა მეფეს არ უნდა ჰქონდეს დამოუკიდებელი სახელმწიფო“²¹. შესაბამისად, 540 წელს ქართლში მეფობის გაუქმება, ჩვენი ვარაუდით, დამაჯერებლობას კარგავს. ჩვენი აზრით, ვახუშტისეული ქრონოლოგია სწორია, როდესაც ის ასურელ მამათა ქართლში შემობრძანებას მეფე ფარსმან მეექვსის მეფობაში, ე.ი. 542-557 წლებში ათავსებს. თუკი ამას ედვისი ალყის თარიღს დაუკავშირებთ, იოანე ზედაზნელი მოწაფეებითურთ საქართველოში 543 წელს უნდა შემოსულიყო, ხოლო ანტონ მარტყოფელი — 545 წელს.

XX საუკუნემდე არც ერთ ისტორიკოსს ეჭვქვეშ არ დაუყენებია ასურელ მამათა ქალკედონური მრწამსი. კ. კეკელიძემ 1926 წელს გამოქვეყნებულ სტატიაში, რომელიც ასურელ მამებს ეძღვნებოდა, საქართველოში შემოსული სირიელი მოღვაწენი მონოფიზიტებად გამოაცხადა. როგორც აღვნიშნეთ, კ. კეკელიძემ საქართველოში მათი ჩამოსვლა VI საუკუნეში სირიაში მონოფიზიტთა წინააღმდეგ აგორებულ სასტიკ რეპრესიებს დაუკავშირა. „ჩვენ გვგონია, რომ ეგრედწოდებულნი „ათცამეტნი ასურელი მამები“, — წერდა მკვლევარი, — იყვნენ მონოფიზიტები, რომელნიც გამოქცევიან მონოფიზიტთა დევნულობას სირიაში და ჩვენში მოსულან... შემდეგში, როდესაც ჩვენში დიოფიზიტობას გაუძარჯვინია საბოლოოდ, ამ მამების მოღვაწეობისათვის დიოფიზიტური ელფერი მიუციათ, წმიდათა რიცხვში მოუქცევიათ ისინი და დღესასწაულებიც კი დაუწესებიათ მათი სახელობისა“²². ამავე აზრს იმეორებდა ლ. მენაბდე, მხოლოდ

²¹ გ. შარაშიძე, შესავალი ქართული ფეოდალიზმის კვლევაში (გიორგი ბრწყინვალის „ძეგლის დადება“), მოღერწულობის ისტორია და თეორია, 2, თბ. 2011, გვ. 123-126.

²² კ. კეკელიძე, საკითხი სირიელ მოღვაწეთა ქართლში შემოსვლის შესახებ, თბილისის უნივერსიტეტის მოამბე, VI, 1926, გვ. 96.

ზოგიერთ საკითხში არ ეთანხმებოდა დიდ მეცნიერს²³. დღესდღეისობით კ. კეკელიძის შეხედულება სირიელ მამათა მონოფიზიტობის შესახებ ქართულ ისტორიოგრაფიაში უარყოფილია. მათი დიოფიზიტობის სასარგებლოდ მრავალი არგუმენტი არსებობს. ქართული წყაროები მათ „ჯვულის განმწმენდლებად“ სახავს. გარდა ამისა, VII საუკუნის დასაწყისისათვის ქართლში იმდენად მომძლავრებული ყოფილა დიოფიზიტობა, რომ ამას სომხურ ეკლესიასთან განხეთქილება მოჰყვა. სირიელ მამათა მოღვაწეობის მასშტაბებისა და გავლენის გათვალისწინებით მათი მონოფიზიტობის შემთხვევაში ქართლში გადამწყვეტი უპირატესობა სწორედ მონოფიზიტობას უნდა მოეპოვებინა. ისტორიული სინამდვილე კი სხვაგვარია: ქართლში საბოლოოდ განმტკიცდა დიოფიზიტური მრწამსი²⁴. კ. კეკელიძის შეხედულებათა კრიტიკა მოგვცა ივ. ჯავახიშვილმა²⁵

ქართულ ისტორიოგრაფიაში სირიელ მამებთან დაკავშირებით წამოჭრილ საკითხთა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემა სახელგანთქმულ მოღვაწეთა სადაურობა. წყაროებიდან ვგებულობთ, რომ შუა საუკუნეების ქართველებისთვის მათი სადაურობა საეჭვო და საკამათო არ იყო. ქართლში შემოსული მამები სირიელები, სემიტური ქრისტიანული სამყაროს შვილები იყვნენ. სწორედ ამიტომ დაარქვეს ძველმა ქართველებმა მათ „ასურელი მამები“. მათი ქართული წარმომავლობა ქართველ მემკვიდრეებს არავითარ შემთხვევაში არ გამორჩებოდათ, რადგანაც ქართული წყაროები ძალიან ხშირად (თითქმის ყოველთვის) და ძალიან ზუსტად გადმოგვცემენ ცნობებს ამა თუ იმ მოღვაწის სადაურობის შესახებ, მით უმეტეს არ გამორჩებოდათ ასეთი მასშტაბის ასკეტების, ქართული ბერმონაზვნობისა და კულტურის კერების დამაარსებელთა ქართველობა, მაგრამ ქართული წყაროები მუდმივად ხაზს უსვამენ მათ ეთნიკურ კუთვნილებას სემიტური, სირიული სამყაროსადმი და ჩვენ არავითარი უფლება არ გვაქვს, ეჭვი შევიტანოთ ამ ცნობათა სიზუსტეში.

თუმცა XIX საუკუნეში ძველი ქართული ნარატიული წყაროების ცნობები გადაიხზრეს და ასურელი მოღვაწენი კაპადოკიელ ქართველებად გამოაცხადეს. რადგანაც კაპადოკია, მკვლევართა აზრით, უძველესი დროიდან ქართველური მოდგმის ხალხებით იყო დასახლებული (საერთოდ მეცნიერული კვლევა-ძიებით ირკვევა, რომ ქართველური მოდგმის ხალხები — მუშქები, თუბალები, კარდუხები — მთელი ახლო აღმოსავლეთის მასშტაბით იყვნენ განსახლებული და დიდი წვლილიც შეჰქონდათ უძველესი თუ ანტიკური ახლო აღმოსავლეთის კულტურასა და ისტორიაში), შესაბამისად ასურელი მამების სირიელებად ჩათვლა შეცდომად მიიჩნის.

პირველად დ. ჩუბინაშვილმა გამოთქვა მოსაზრება, რომლის მიხედვით-

²³ დ. მერკვილაძე, ასურელი მამები... გვ. 155-170.

²⁴ იქვე.

²⁵ ივ. ჯავახიშვილი, თხზულებანი, I, თბ. 1979, გვ. 410-415.

აც სირიელი მამები სინამდვილეში არა სირიელები, არამედ კაპადოკიელი ქართველები იყვნენ. ეს აზრი სწრაფადვე გავრცელდა XIX საუკუნის ისტორიოგრაფიასა და პუბლიცისტიკაში. ამ შეხედულებას იმეორებდნენ მ. ჯანაშვილი, კ. ცინცაძე, კ. საძაგლიშვილი, ალ. ჭყონია, ი. გოგებაშვილი და ა. შ. ქართველ მონოფიზიტებად თვლიდა ასურელ მამებს კ. კეკელიძე, ხოლო ს. კაკაბაძე ზოგიერთი მათგანის ქართველობას ვარაუდობდა²⁶.

საინტერესო და მნიშვნელოვანი გამოკვლევა მიუძღვნა ამ საკითხს ვ. გოილაძემ. ავტორი ვრცლად მიმოიხილავს ქართველთა კავშირს ახლო აღმოსავლეთთან, განსაკუთრებით კი შუა მდინარეთთან. მკვლევარი ხაზს უსვამს ძველ აღმოსავლეთში ქართველთა ვრცელ განსახლებას. ვ. გოილაძე ყურადღებას აქცევს ჯუანშერის ძალიან საინტერესო ცნობას, რომლის მიხედვითაც შუამდინარეთის ნახევარი (ჯუანშერის მიხედვით, ე. წ. ჯიზარეთი) ქართველთა კუთვნილება იყო. „ცნობას, ჩემი ვარაუდით, უძველესი დროიდან მომავალი და V საუკუნეში ჯუანშერის თანადროულ ქართლში ჯერ კიდევ არსებული, ის საისტორიო ტრადიცია ედებოდა საფუძვლად, რომელიც ჩრდ. შუამდინარეთსა და მის მიმდებარე რაიონებში ქართველთა და მათი მონათესავე ტომების განსახლების ფაქტს ემყარებოდა“²⁷. მკვლევარი ვრცელ მსჯელობას უძღვნის უძველესი ახლო აღმოსავლეთის ტერიტორიაზე ქართველთა ფართოდ განსახლების შესაძლებლობას და სპეციალური ლიტერატურისა და სხვადასხვა წყაროს მონაცემთა საფუძველზე, ჩვენი აზრით, სრულიად დამაჯერებლად გვიჩვენებს ქართველურ ხალხთა დიდ როლსა და ადგილს ძველი აღმოსავლეთის კულტურასა და ისტორიაში. „ქართულ სამყაროს ჩრდ. შუამდინარეთთან, მის დიდ სავაჭრო და კულტურულ ცენტრებთან, ძველთაგანვე, არა მარტო მჭიდრო ეკონომიკური და კულტურული კავშირები ჰქონდა (ვიდრე ზღვისპირა სირიასთან), არამედ ჩრდ. შუამდინარეთი თავისი ხურიტულ-არამეული და ქართველური მოსახლეობით ის უძველესი კულტურული ქვეყანა იყო, სადაც საუკუნეთა განმავლობაში ჩამოყალიბებული ტრადიციები განაგრძობდა არსებობას. ამ ტრადიციებზე თავის მხრივ დიდი იყო ელინისტური გავლენა. სირიული განათლების მნიშვნელოვანი ცენტრები სწორედ შუამდინარეთში მდებარებდნენ. ერთ-ერთი ასეთი იყო პატარა ელინისტური სამთავროს ოსროენას დედაქალაქი ედესა. ედესაში იყო ჩრდ. შუამდინარეთში ცნობილი უმაღლესი სკოლა-აკადემია (მასში ცოდნას ეუფლებოდნენ, როგორც სასულიერო, ისე საერო დისციპლინებში). ედესის აკადემიას უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა არა მხოლოდ სირიელთათვის. ედესაში სასწავლებლად ჩადიოდნენ მეზობელი ქვეყნებიდანაც“²⁸.

ავტორი თვლის, რომ ასურელი მამები, რომლებიც შეგნებით ქა-

²⁶ დ. მერკვილაძე, ასურელი მამები... გვ. 170-180.

²⁷ ვ. გოილაძე, ასურელ მამათა სამშობლო და საქართველო, თბ. 2002, გვ. 27.

²⁸ იქვე, გვ. 144.

რთველები იყვნენ, სწორედ ედესიდან უნდა წამოსულიყვნენ საქართველოში, რასაც ჩვენ ვერაფრით ვერ დავეთანხმებით. აქ საქმე ისევ წყაროს არასწორ ინტერპრეტაციასთან გვაქვს. ასურულ მამათა ცხოვრების ამსახველ არც ერთ თხზულებაში, ასევე არც სხვა რომელიმე ქართულ შუასაუკუნეობრივ ნარატიულ თუ ეპიგრაფიკულ წყაროებში, სირიელი მამების ქართულ წარმომავლობაზე (ან მათ მონოფიზიტობაზე, თუმცა ვ. გოილადე მათ დიოფიზიტებად თვლის) ოდნავი მინიშნებაც კი არ არის, მაგრამ მკვლევრები, ხშირად არ გააჩნიათ რა რაიმე ხელმოსაჭიდი ცნობა, საკუთარ ინტერპრეტაციას მიმართავენ და წყაროებს თავიანთი შეხედულების დასამტკიცებლად თავისებურად, უაღრესად სუბიექტურად განმარტავენ. შესაბამისად, უნდა დავასკვნათ, რომ ქართლში მოსული ასურელი მამები სირიელი დიოფიზიტი მოღვაწეები იყვნენ.

აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ სირიელ მამათა მოღვაწეობის ხასიათი. ისინი ქართულ ეკლესიას მძიმე ჟამს მოველინენ, როდესაც ქართლში სპარსეთის გავლენით მომძლავრებული იყო მონოფიზიტობა და ცეცხლთაყვანისმცემლობა. სირიელმა მამებმა თავიანთი ასკეტიზმითა და მოშურნეობით მთელი ქვეყანა „განაკვირვეს“ და უამრავ ადამიანს გაუწოდეს დახმარების ხელი სასწაულთქმედებებითა და სულიერი და ხორციელი კურნების ნიჭით. ასურულ მამათა ცხოვრებიდან ჩვენ ვხედავთ ასკეტიზმის იდეალს, სახეს ასკეტიზსა, რომელმაც დაძლია საკუთარი ნაკლულოვნება, გადალახა დაცემული ბუნების საზღვრები და უკვე მიწაზე, ამ სამყაროშივე დაიწყო ცათა სასუფეველში ცხოვრება. სწორედ ქრისტიანული პატრისტიკიდან გამომდინარე უნდა გავიგოთ და ავხსნათ ასურელი მამების ცხოვრებათა რეალები და არა სხვადასხვა ფილოსოფიურ მიმდინარეობათა გავლენითა თუ შუასაუკუნეების ლიტერატურაში დამკვიდრებული „შაბლონებით“.

წმინდანი უნივერსალური ხასიათისაა, მას დაძლეული აქვს ცოდვილი ბუნება, ქრისტესთან ცოცხალი ურთიერთობით და საკუთარი სულიერი გამოცდილებით იცის მრავალი საიდუმლო და სწვდება საღვთისმეტყველო სიღრმეებს, თუნდაც ინტელექტუალურად სრულიად უწიგნური იყოს. ღმერთისა და ასკეტის ურთიერთობას შესანიშნავად ასახავს დიდი წმინდანის, სვიმეონ ღვთისმეტყველის სიტყვები, რომლითაც იგი ღმერთს მიმართავს: „გმაღლობ, უფალო, რომ გამიხსენე სოფელში მე, რომელიც ამქვეყნად ვარსებობდი და შენზე არაფერი ვუწყოდი, თავად გამომარჩიე, გამრიყე ამა სოფლიდან და შენი დიდების პირისპირ დამაყენე. ამიერიდან უკუნისამდე ჩემთან ჰგე, უფალო, რათა განუწყვეტლოვ გჭვრეტდე, მკვდარი ცოცხალი ვიყო და უბადრუკი – უმდიდრესი“.²⁹

წმ. გრიგოლ პალამას თქმით, „ღმერთშემოსილნი მამანი ჩვენნი მოძღვრებას მაღალს სახარების წყალობისა და მაღლის შესახებ მოხუცის ყუ-

²⁹ წმინდა მამათა საღვთისმეტყველო შრომების თარგმანები, წმ. სვიმეონ ახალი ღვთისმეტყველი, ლოცვა ყოვლადწმინდა სამებისადმი, თარგმანი მაია ინდუაშვილისა, თბ. 2004, გვ. 20.

რსა და გონებასაც უფარდებენ და დაწვრილებით განმარტავენ თავიანთი პირით, ისე რომ ჩვენთვის არა-სრულქმნილთათვის, შესაფარდებლადაც იღვწიან. ვითარცა მეძუძურნი დედანი სიყვარულით უწვრილებენ შვილთა შედარებით მაგარ ჭამადს, რათა დაღეჭონ და კეთილად შეიერგონ. დიად, ხორციელ დედათა პირში სოვლდება და რბილდება ჭამადი შვილთა, ასევე ღმერთშემოსილ მამათა გულში საფიქრალი სარგო საზრდელად ექმნებათ მსმენელთა და სარწმუნოებით მინდობილთა სულებს³⁰.

ვნებათა და ცოდვათაგან განწმენდილმა ადამიანებმა უშუალოდ ღმერთისაგან, სულიწმიდისაგან უწყიან საღვთო სწავლება მთელი სიზუსტითა და ჭეშმარიტებით. ვფიქრობთ, სწორედ ამ გაგებით, უპირველეს ყოვლისა, პატრისტიკული სულისკვეთებიდან და მსოფლმხედველობიდან გამომდინარე, უნდა მიუდგეთ ძველ ქართულ ლიტერატურას და არა ჩვენეული ინტერპრეტაციითა და ფანტაზიით, როდესაც წყაროებში იმას ვეძებთ, რაც არ არის და რისი დანახვაც ჩვენ გვინდა (ამგვარი მეთოდოლოგიის სიმცდარე ბევრ არასწორ დასკვნას განაპირობებს, ამგვარი მეთოდის საფუძველი წყაროსადმი გადაჭარბებული უნდობლობაა).

ასე რომ, ვერაფრით დავეთანხმებით რ. სირაძეს, როდესაც პატივცემული მკვლევარი ასურელ მამებთან კავშირში აცხადებს, რომ „განდგეილობა მხოლოდ „სოფლის მღურვად“ ვერ ჩაითვლება. მისი მიზანი შეიძლება იყოს თავის თავთან ყოფნა, შემოქმედებითი მარტოობა, როცა ექვთიმე ათონელი ტოვებს ივირონის მონასტრის წინამძღვრობას, რათა მთლიანად მიეცეს მწიგნობრობას, ესაა უკვე ბერის ახალი განდგომა. მარტოობისკენ სწრაფვა ხშირად ამაღლებისკენ სწრაფვაა, მარტოსულობის განცდაც ხშირად ამაღლებული სულის წუხილია“³¹. — არავითარი „ბერის ახალი განდგომა“ ასკეტიზმის ისტორიაში ცნობილი არ არის. ასკეტიზმისათვის არსებითად უცხოა განმარტოებისაკენ ეს რომანტიკული და „ამაღლებული“ სწრაფვა, რომელიც შემდგომდროინდელი ევროპული რომანტიზმისთვისაა დამახასიათებელი (მარტოსულობა, დარდი ამქვეყნიურ ამაოებაზე, ძველი ღროების მონატრება და ა. შ.). ქრისტიანი ასკეტი არაა დეპრესიითა და ამქვეყნიური ამაოებით გატანჯული ადამიანი, რომელსაც სულები და ფანტასტიკური არსებები ელანდება. ქრისტიანი ასკეტი ყოველგვარი რომანტიკული ამაღლებულობისაგან და მეოცნებეობისგან შორსაა. ის საკუთარ თავში ებრძვის და სძლევს ბოროტებას. ის არ ებრძვის სხეულს, არამედ გარდაქმნის მას და იმ მდგომარეობაში აბრუნებს, როგორადაც თავდაპირველად ღმერთმა შექმნა. ასკეტი არა სამყაროზე გაბოროტებული და ემოციებისაგან დაცლილი ადამიანი, არამედ ჯანსაღი გრძნობებითა და ღვთის მადლით სავსე პიროვნებაა, რომელიც სულიერად

³⁰ გრიგოლ პალამასი, 34-ე ჰომილია, ბიზანტიური მწერლობის ქრესტომათია (XIII ს. - XV ს. ნახევარი), IV, თბ. 1996, გვ. 62.

³¹ რ. სირაძე, ქრისტიანული კულტურა და ქართული მწერლობა, I, თბ. 1992, გვ. 34.

და ზორციელად კურნავს ადამიანებს და ეხმარება მათ, მიაღწიონ მთავარ მიზანს – განღმრთობას.

ასევე სრულიად მიუღებელი და გაუგებარია შ. ნუცუბიძის მსჯელობანი ზოგიერთი ასურელი მამის ამა თუ იმ ფილოსოფიურ მიმდინარეობისადმი მიკუთვნებასთან დაკავშირებით. შ. ნუცუბიძის თანახმად, ასურელი მამები საქართველოში 529 წელს ბიზანტიის ხელისუფლების მიერ პლატონის აკადემიის დახურვის შემდეგ ჩამოვიდნენ. მკვლევარის თანახმად „არსებული ძეგლების მიხედვით შეიძლება დავასკვნათ, რომ საქართველოში დაბრუნების შემდეგ „სირიელი მამები“, ყოველ შემთხვევაში ზოგიერთი მათგანი, ფილოსოფიურ მუშაობას მაინც განაგრძობდა“³². შ. ნუცუბიძის დასკვნით, ასურელ მამათაგან აბიბოს ნეკრესელი არისტოტელესეული ფიზიკალური მატერიალიზმისაკენ იხრებოდა, ხოლო დავით გარეჯელი — პლატონური იდეალიზმისაკენ³³. ძალიან დიდი სურვილი და მონდომებაა საჭირო, რათა აბიბოს ნეკრესელის სიტყვებში არისტოტელეს მატერიალიზმის ნიშნები ამოვიკითხოთ, ხოლო დავით გარეჯელის მოღვაწეობაში — პლატონური იდეალიზმი.

საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ აგიოგრაფიის შესწავლას თავისი განსაკუთრებული სპეციფიკა აქვს. ვფიქრობთ, აგიოგრაფიული თხზულების განხილვისას ძირითადად პატრისტიკის მსოფლმხედველობრივი სამყაროთი უნდა ვიხელმძღვანელოთ, ასევე გავითვალისწინოთ ამ ჟანრის თხზულების კომპოზიციის აგების თავისებურებანი და ის პრინციპები, რითაც შუა საუკუნეებში ხელმძღვანელობდნენ ავტორები თხზულების წერისას³⁴.

ქრისტიანი ასკეტი ჰარმონიულ დამოკიდებულებაშია მთელ გარემომცველ სამყაროსთან. რატომღაც რელიგიისა და ბუნების ურთიერთმიმართებაზე საუბრისას უფრო ხშირად ბუდიზმზე მახვილდება ყურადღება, სადაც ყოველი ცოცხალი არსების მოკვლა ცოდვად ითვლება, მაგრამ ცოცხალი არსებების, საერთოდ ბუნების დაზიანება ცოდვაა ქრისტიანობაშიც. ჩვენ ურიცხვი მაგალითის მოყვანა შეგვიძლია პატერიკებიდან, რომ ქრისტიანი ასკეტის უაღრესად ფაქიზი დამოკიდებულება ვაჩვენოთ გარემომცველი სამყაროსა და ყოველი ცოცხალი არსებისადმი. „სხვადასხვა გარემოში მოხვედრილი წმინდა მამებისათვის უცხოა გამოძრჩენი თვალით მხერა ბუნების წიაღისათვის, იმ წიაღისათვის, რომელმაც მიიღო ისინი და უზრუნველყო თავშესაფრითა და საზრდოთი... ასურელ მამებს მუდამ თან ახლავთ მათი საერთო მახასიათებელი — გულწრფელი სიყვარული ყოველგვარი ცოცხალი არსების მიმართ“³⁵.

ძალიან მნიშვნელოვანია ასურელ მამათა სახელებთან დაკავშირებუ-

³² შ. ნუცუბიძე, ქართული ფილოსოფიის ისტორია, I, თბ. 1956, გვ. 264.

³³ იქვე, 265-279.

³⁴ ზ. ალექსიძე, ქართული წყაროების შესწავლის მეთოდური საკითხები: აგიოგრაფია, თბ. 1985, გვ. 9-13.

³⁵ დ. მერკვილაძე, ასურელი მამები და მეუღაბნეობა, თბ. 2005, გვ. 44.

ლი სიწმინდეები საქართველოში. აღსანიშნავია იოანე ზედაზნელის მიერ ზედაზნის მთაზე სასწაულებრივად აღმოცენებული წყარო; ასევე სასწაულებრივად აღმოცენებული წყარო გარეჯის უდაბნოში წმ. დავით გარეჯელის მიერ და ასევე მის სახელთან დაკავშირებული „მადლის ქვა“; წმ. იოსებ ალავერდელის ჯვარი, გოლგოთის ჯვრის ხისაგან გაკეთებული. განსაკუთრებით აღსანიშნავია მაცხოვრის ხელთუქმნელი ხატი, რომელიც ანტონ მარტყოფელმა ედესიდან ჩამოასვენა საქართველოში. ხატი თემურლენგის შემოსევებისას ეპისკოპოსმა გიორგი მარტყოფელმა გადამალა, თუმცა ისე დაიღუპა, რომ ხატის ადგილსამყოფელის გამხელა ვეღარ მოასწრო და ეს ხატი დღემდე დაკარგულად ითვლება. წმ. სტეფანე ხირსელს მისსავე დაარსებულ მონასტერში წმ. სტეფანე პირველმოწამის ნეკი მიუტანია. თავისთავად სიწმინდეს წარმოადგენს თითოეული ასურელი მამის საფლაფი³⁶.

სირიიდან საქართველოში შემოსულმა მამებმა უდიდესი როლი ითამაშეს საქართველოს ეკლესიის, ქართული კულტურის და ზოგადად საქართველოს ისტორიაში. მათ განვითარების თვისებრივად ახალ საფეხურზე აიყვანეს ქართული ბერმონაზვნობა და შექმნეს ქართული ასკეტური მოძრაობისა და კულტურის მრავალსაუკუნოვანი მძლავრი კერები.

³⁶ ე. ბუბულაშვილი, ასურელი მამების სახელთან დაკავშირებული სიწმინდეები საქართველოში, ასურელი მამები აღმოსავლურ და დასავლურ საეკლესიო ტრადიციებში, 2009, თბ. გვ. 258-271.